

Bogusław Kreja
**Wyrazy i wyrażenia. Studia i szkice z historii słownictwa, ze
słowotwórstwa i kultury języka**

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2002

Spis treści

Od autora / 7

I. Z HISTORII SŁOWNICTWA

1. Szesnastowieczne pozdrowienia typu *pomaga Bóg* ‘witaj’ i podobne (z historii polskich form salutatywnych) / 11
2. Problem pierwotnej formy gramatycznej ps. **bedra* i wyrazów podobnych / 21
3. *Mennica* – historia wyrazu / 27
4. Wyraz *pacierz* jako nazwa miary czasu / 30
5. Polskie *urżnąć się* ‘upić się’ (z historii polskich wyrazów i zwrotów) / 40
6. Z historii polskich wyrazów / 46
7. Wpływ formy na znaczenie w wyrazach typu *oportunista*, *sensat* we współczesnej polszczyźnie / 56
8. Wyrazy *negliż*, *negliżować* i ich znaczenie / 62
9. Co to jest *oko cyklonu*? / 65
10. Staropolskie *nań* czy *nani*? (forma biernika zaimka anaforycznego po przyimku) / 68

II. ANALIZA SŁOWOTWÓRCZA WYBRANYCH WYRAZÓW

11. Gwarowe *bożymęka* / 77
12. *Dziedzinić* jako problem słowotwórczy / 79
13. Wyraz *mielizna* i jego rodzina / 84
14. *Miedlica*, *cierlica* / 89
15. *Muzykant* (i inne singulativa na -*ant*) / 91
16. *Naleśnik* – propozycja etymologiczna / 94
17. *Niemra* ‘Niemka’ / 96
18. *Pacholek* – problem jego pierwotnego znaczenia i etymologii / 99
19. Gwarowe *plenić* ‘wypleniać, wykorzeniać, tępić’ / 104
20. Gwarowe *plytko* ‘spławik’ / 108
21. *Podróżnik* ‘cykoria (itd.)’, czyli ‘roślina przydrożna’ / 111
22. *Profesura* ‘profesorzy’ / 114
23. *Prząśniczka* – jej rodowód słowotwórczy i problem jej nowego znaczenia (z uwagami na temat etymologii wyrazu *przęsło*) / 116
24. *Przerębel* / 122
25. Północnopolskie *pyszka* ‘gruba kasza...’ derywatem odprzymiotnikowym? / 124
26. *Rodzic* ‘ojciec lub matka’ / 128
27. *Skąpiradło* / 130
28. *Służbista*, jego geneza i miejsce wśród formacji na -*ista* / 132
29. Gwarowa *sośnia* ‘sosna’ i podobne nazwy drzew (*jedla*, *olsza*, *jasień*...) / 136

30. Gw. *pręć* 'witka' itp. / 139
31. Gw. *skåla* 'kamień, odłamek skalny' / 141
32. *Starocie* (czyli o formacjach na *-oć* i *-ocie*) / 143
33. *Wierzchonek* 'wierzchnia część miedlicy' / 147
34. *Wijatka* 'przrząd do zwijania przędzy' / 149
35. Wyraz *wybrzeże* – problem znaczenia i struktury / 150
36. *Wysięgnik* – strukturą aglutynacyjną? / 154
37. Problem północnopolskiej formy *zajek* 'zając' / 156

III. Z ZAGADNIEŃ KULTURY JĘZYKA (I KWESTIE ORTOGRAFICZNE)

38. Z zagadnień kultury języka w Polsce niepodległej / 163
39. Podstawowe kryteria oceny form językowych okresu powojennego / 168
40. Zmiany w powojennej polszczyźnie jako skutek czynników zewnętrznych / 177
41. Problem normy akcentowej we współczesnej polszczyźnie / 186
42. Wpływ czynników rytmicznych na formę jednostek frazeologicznych / 198
43. O tzw. depluralizacji w języku polskim / 203
44. Skąd się wzięło *rožno*? / 213
45. *Dokumentalny* czy *dokumentarny*? / 219
46. Problem wyboru: *trójmasztowiec* czy *trzymasztowiec* (problem przymiotników z pierwszym członem liczebnikowym) / 223
47. *Krajowa Dyspozycja* – *Gazem* czy *Gazu*? / 229
48. Dlaczego nie w *Międzyzdroju*, lecz w *Międzyzdrojach*? / 231
49. *Sąde(c)czyzna* i nazwy podobne w świetle ortografii / 234
50. O budowie słowotwórczej wyrazu *Sąde(c)czyzna* / 241
51. O *Rumi* i *Chyloni* uwagi ortograficzne / 244
52. O jednolitą pisownię nazw miejscowych typu *Boże Pole* / 251

IV. PROBLEMY HIPERPOPPRAWNOŚCI JĘZYKOWEJ

53. O przesadnej poprawności językowej / 261
54. Zjawisko hiperyzacji w gwarach i problemy jego interpretacji / 273
55. Rozwój grup typu *SS* w polskich gwarach / 283
56. Zagadnienia przeszłości językowej Kaszub i regionów sąsiednich w świetle hiperyzmów / 292
57. O kociewsko-malborskich formach typu *deli*, *kredli* / 301

Źródła / 304

Bibliografia / 307